

Lau Ae Pol Pa'e Ta Re Ngae Epesus Kana Turunglomatana

Pol ke pa'e lau laekia ka ine mommo nga pulangkala (3:1; 4:1), na ke tunge ta agau te a giana nge Tikikus. Na ngarume nae Tikikus ke loa kia ta ragau ra loreapatokona te Karais reke momo nga maga kunna e bollau ae Epesus (6:21-22).

Lau laekia ka ina lua. Nga ina e kapunu Pol ke role roma, Nutu ke ba'e Iesus Karais a i a tuna ta ravunglelenge ragau ra ri ra Iura ba ragau ra sana ri ra Iura bole. Ke ba'e tuna ta baina ragau kinung reke pagiu rea kala nge Karais nga ri ra ragau barana kena mana. Minmina na ngallo nge Karais Nutu ke rongo ka kalingpala e momo pala ngaliua nga ragau ra Iura ba ragau ra sana ri ra Iura.

Nga lau ina a lua Pol ke role ka ra lopatokonakana ta ri ngeke bali ka girea ta maulingarea e pala ina ri sana loreapatokona te Karais tale. Ke role ta ri ngeke pulivalakale baingarea reke sosoali ra ri ke kuma ki pala, na ngeke lupage maulingarea a pau ngallo nge Karais ma i a lungapaga ae ri.

Nga lau laekia Pol ke patenikale pangamologa palu minakai roma: Ragau reke pagiu rea kala nge Karais ka tongarea kena ma bale ae Nutu, bae Karais ka i a lollo kena a kana ka gingginga ta maisingginging ka bale laeala (2:19-22). Ba

bole, ragau nginngina ra loreapatokona te Karais ka tongarea kena ma mira kena mana, bae Karais ka i a mira laeala kunna (4:1-16). Ba muni, ragau ra loreapatokona te Karais ka tongarea kena ma avale te, bae Karais ka i a avale laeala natale (5:22-32).

¹ Ka iau ae Pol a iau a aposel te orae Karais Iesus kanna kurumea Nutu lonangana.

Iau ka papa'e lau laekia te miau ra ragau rae Nutu reke tupu raka momo ngae Epesus. Ka papa'e te miau raka loatunanne Karais Iesus.

² Iau ka kavkave Nutu a i ae Tamara ta i kala nge Iesus Karais A Avolaukita ngeke tunge lopengana ba momongpengana ae ri te miau.

Nutu Ke Kavitulu Ita Raumana Kurumea Pagiungaranga Kala Nge Karais

³ Ita ngaka kalapage Nutu a i a Iesus Karais A Avolaukita tamana bae Nutu ae i. Ka i ae Nutu e kavitulu ita ka orume kinung re nga kalaunge kannura nga momongarea nga tava. Ke kavitulu ita kurumea pagiungara kala nge Karais. ⁴ Ba bole, pala nganige ka ine sane koipage oru re nga mogalo laekia e ngape tale, na i ke toro ita ba ke pagiu ita kala nge Karais. Ke toro ita ta baina nga ita ra ragau reke tupu nga raguna, ba ragau onra sana agau te totorong ta i patongo rea ka bainga te e soali. ⁵ Nutu ke materaumana ita, minmina na i ke potopita pala nganige raumana ta i patongo ita ka goe rae i mannangana kurumea pagiungara kala nge Iesus Karais. Ba i ka lonangana ba ka lonasereng ta kumangng minmina. ⁶ Ke potopita pala nganige raumana ta i patongo ita ka goe rae i

ta baina ita ngaka kalapage kurumea tungngana mana ka lopengana ae i e bollau raumana te ita. Ka i a lopengana a i tungumane te ita kurumea pagiungara kala nge Tuna a i materalumane. ⁷ Ita ra lorapatokona te Karais kaka pagiu ita kala nge i. Minmina nae Nutu ke kolilele ita kae Tuna totona ine osurure baingara reke sosoali ka lopengana ae i e ponu raumana a i tungtungumane. ⁸ I ke kelingia lopengana laeala ae i raumana nge ita, ba ke tunge lomataname kinung reke pepe te ita. ⁹ I ke papote lonangana te ita. Ka i a lonangana a ragau sana loreamatana kia pala ore loakurumea oru ra i mate rea ta kumangng ki kae Karais. ¹⁰ Ba ngarume, nga ina kae ra i puli rea ngeke rongo tapu, na i ke la kumangng kurumea lonangana laeala, na ke la ulongpisiginge orume kinung reke momo nga tava ba nga mogalo laekia ngape nge Karais.

¹¹ Bae Nutu ke toro mangng kurumea pagiungamangng kala nge Karais bole. Nutu e kumkuma ka orume kinung kurumea lonamatanangana e lolakurumea lonangana ke toro mangng kurumea potongpita a i kuma kia pala nganige raumana. ¹² I ke kuma minmina ta baina mangng ra ragau re kapunu ta lomangngpatokona te Karais nga bai ka orume kinung ta ri kiningpataenge Nutu giana e bollau raumana. ¹³ Ba miao bole kaka pagiu miao kala nge Karais ka ina miao ka longge pangamologa e te Karais ora kaomannmannangana kia. Ka i a pangamologa e pe e ta Nutu ravunglelengana kamiao. Ba ka ina miao lomiauapatokona te Karais, nae Nutu ke pulia killa ae i nge miao ta pangakosining

roma, ka miau ra ragau rae i. Ke pulia killa ae i nge miau ine tunge Kannu E Tupu te miau. Ka i a Kannu E Tupu a Nutu patokala pala ta i tungnge. ¹⁴ Ke tunge Kannu E Tupu te ita ma i a tunga e kapunu ore patokala ta kavingtulu ra i la tunga rea te ita ngarume. Ba tunga laeala e kapunu ke la momong ta nge lele nga inae Nutu la ronga ka kumangngana e nga kolinglengge ragau ra kannu. Minmina na orume kinung keke la kiningpataenge Nutu giana e bollau raumana.

Pol Ke Kava Te Nutu Ta I Kavingtulunge Ra Lopatokonakana Reke Momo Ngae Epesus

¹⁵ Minmina na, ka ina iau longe pangamologa e ta lopatokona ae miau te Iesus Avolau ba pangamologa e ta baingamiau e nga matengraumanange ragau kinung rae Nutu onreke tupu, na iau ka kavkava te Nutu te miau. ¹⁶ Iau ka sana pannpanna ta kalangapage Nutu te miau ka ina iau laugaliliu te miau nga kavang rae iau. ¹⁷ Ka balaglage Nutu a i a Nutu ae Iesus Karais A Avolaukita bae Tamara e ngailu raumana ta i tungnge lomatana e pe e te i te miau. Ba ka balaglage ta i pangapotange i muni te miau ta baina lomiamatanangana e te i nge umma ta leleng bollau muni. ¹⁸ Ba bole, iau ka balaglage ta i tungnge lomatana te miau ta baina miau nga lomiamatana masi ka oru ra miau ka molla tao kurumea Nutu kiungana kamiau. Ba nga lomiamatana masi ka kavingtulu reke pepe raumana onrae Nutu patokala ta i tunga rea ta ragau rae i reke tupu ngarume. ¹⁹ Ba iau ka balaglage ta i tungnge lomatana te miau ta baina

miau nga lomiauamatana masi ka gingginga ae i ore umma ta kalaunga ita ra lorapatokona te i. Ka i a gingginga ore kavesia ginggingame kinung. Gingginga laeala ka tongana kena ma gingginga e bollau raumana ²⁰ orae Nutu kuma kia ine pasigipage Karais nga mateng, ba ke patare nga bavana nga kamana e pe ngallo nga mallena nga tava. ²¹ Minmina nae Karais ka i e ngailu raumana nga kelangpatalime kinung, ba ka i e ngailu raumana nga ravollalau kinung. Ba ka i e ngailu raumana nga orume kinung ginggingngarea, ba ka i e ngailu raumana nga ragau kinung ba kannume kinung reke taoamugmuga. Ba giana ka i e ngailu raumana nga giame kinung onreke patpato rea. Bae Karais ka sana i e ngailu raumana nga oru nginngina reke momo ka kae kokorai re sonrau mana. Ke sa. Ka la i e ngailu raumana nga oru nginngina kinung nga kae re ngarume bole. ²² Bae Nutu ke pulia orume kinung ngape nge Karais kaena sianame. Ba ke pulia ta i e kapunu nga orume kinung ta ragau ra loreapatokona te i. ²³ Ka ri rae Karais mirana. Ka ri ra mira orae Karais paponue ka i muni. Ke paponue ri kinung ba ke momo ngallo nge ri kinung.

2

Nutu Ke Pamauli Ita Ine Pasigipaga Ita Kala Nge Karais

¹ Pala ka ina miau sana ka pagiu miau kala nge Karais tale, na ka miau ra ragau ra kannureame ke mate. Ka miau ra ragau ra kannureame ke

mate kurumea, miau kaka momo tale nga kumangng ngamiaungana ka bainga re nga longasa ta bangapaga rae Nutu kanna ba bainga reke sosoali nge Nutu raguna. ² Ka ri ra bainga ra miau ka tataokurume rea pala ka ina miau ka lolakurumea ragau re nga mogalo laekia e ngape baingareame. Ba kaka lolakurumea kelangpatali a kana ka gingginga ore kelapatantali nga malle re ngailu nga mogalo laekia. Ka i a kannu ore kumkuma sonrau ngallo nga reke longosasa te Nutu. ³ Ita kinung kaka momo ngaliua nge ri pala ka loangakurume ngarangana ka mirara loreamatengana reke sosoali. Ba ita kaka ngatakalkale mirara ba gilira bagana loreamatengana reke sosoali ta ri taongamuga kita. Ka kae nginngina na ita ka tongara kena ma ragau pattoto re nga mogalo laekia e ngape onre sane ke la kangapatali nga Nutu iukiangana. ⁴ Avae Nutu e ponu raumana ka lonana ke materaumana ita ka matengraumanangana ae i ore bollau raumana. ⁵ Ka kae nginngina na ka ita ra ragau ra kannureame ke mate kurumea kumangngara ka bainga reke sosoali nge Nutu raguna, avae Nutu e ponu raumana ka lonana ke materaumana ita, minmina na i ke pamauli ita kala nge Karais. (I ke ravulele miau ka lopengana ae i a i tungtungumane.) ⁶ Ba ke pasigipaga ita kala nge Karais, ba ke patara ita kala nge i nga mallena nga tava kurumea pagiungara kala nge Karais Iesus. ⁷ I ke kuma minmina ta baina nga kae re ngarume na i nge pakosining roma, lopengana ae i a i tungtungumane ke ponu ba ke bollau raumana. Ka i a lopengana a i pakosining kia ina

i lonananna ita kae Karais Iesus kumangngana. ⁸ Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke ravulele miau ka lopengana ae i a i tungumane te miau kurumea lomiauapatokonangana te Karais. Ba ollaeala ke sane pa nge miau muni. Ke sa. Ka i a tunga orae Nutu tungumane. ⁹ Ka sana i a kuru e nga kumangng a miau ka kuma kia. Minmina na agau te nga manenasa mulianga ka kumangngana ka otte. ¹⁰ Iau ka role minmina kurumea, ka ita ra kumangng rae Nutu kannu. I ke koipaga ita ngallo nge Karais Iesus ta ita kumangng ka kumangng reke pepe. Ka ri ra kumangng rae Nutu kalitupu rea pala ta baina ita ngaka taokurume rea.

*Karais Ke Rongo Ka Kalingpala E Momo Ngal-
iua Nga Ragau Ra Iura Ba Ragau Ra Sana Ri Ra
Iura*

¹¹ Minmina na miau ra sana miau ra Iura ka ina namiau memena ke toapisigi miau ngaka longo nasai. Iura onra ri ra ragau reke patpatoe ri muni ka “Ragau reke rave totongtaliu” keke patpato miau ka “Ragau nginngina re sane ke rave totongtaliu”. (Ava bainga laeala ka i a bainga a ragau ke kumkuma kia mana. Ka i a bainga a ri ke kuma kia nga ragau mirareame ka kamareame.) Ava miau ra sana miau ra Iura nga lomiau galiu ta momongamiaungana e pala ina miau ka sana ka pagiu miau kala nge Karais tale. ¹² Nga lomiau galiu roma, ka kae nginngina re pala, na miau kaka momo balakala nge Karais. Ba ka sana miau ra ragau re nga galiu ae Israel. Ka sana miau ra ragau reke rave piunga ba bonga nginngina rae Nutu patokala ta i kumangng ki kala nga ragau

re ngae Israel. Ke sa. Nga momongamiaungana nga mogalo laekia e ngape ka miau ra ragau re sane ke momalle oru reke la lelung ngarume. Ba ka miau ra ragau ra sana loreamatana kae Nutu. ¹³ Ka kae nginngina re pala, na miau kaka momo ngatauga nge Nutu, avae sonrau na i ke ravu miau kokoro te i kurumea pagiungamiaungana kala nge Karais Iesus. Ke ravu miau kokoro te i kae Karais totona.

¹⁴ Iau ka role minmina kurumea, Karais muni ke patupe momongara kala nge Nutu ba ragau pattoto. Pala na kalingpala te ke momo ngaliua nga ragau ra Iura ba ragau ra sana ri ra Iura, avae Karais ke pagiukinunge barana lua nginngina ta ri ra barana kena mana. Ba ke kalaruse raunga e nga bainga'iu ore kalipala rea. ¹⁵ I ke kuma minmina ka mirana ine mate, na ke osurure bainga'iu ore momo ngaliua nga barana lua nginngina. Kalingpala laeala ka puna nga bangapaga rae Moses kannu ba nga oru ra bangapaga nginngina ke bapage ragau re ngae Israel ta ri kumangng ki. Avae Karais ke rongo ka bangapaga nginngina ta baina i nge pagiukinunge barana lua nginngina ta ri ra barana kena a pau. Ke pagiukinungu rea ngallo nge i muni. Minmina na i ke kuma ka momongkinungngana. ¹⁶ Ba i ke rongo ka bangapaga nginngina ta baina i nge patupe barana lua nginngina kinung onreke momo nga mira kena momongareangana kala nge Nutu. I ke kuma minmina ine tungutotokala ka matengana nga maiskovu. Minmina nae Karais ke pamatea bainga'iu laeala ore momo ngaliua nga barana lua nginngina. ¹⁷ I ke atu na

ke pulimalage pangamologa e nga momongkin-ungngana. Ke pulimalage pangamologa laeala te miau raka momo ngatauga nge Nutu pala. Ba ke pulimalage pangamologa laeala te mangng ra Iura ra momo kokoro te i bole. ¹⁸ Iau ka role minmina kurumea, Karais ke sale pamau ta ita ra Iura ba ita ra sana Iura kinung loanga te Tamara kae Kannu kena mana.

¹⁹ Minmina na miau ra sana miau ra Iura ka sana tongamiau kena ma ragau re nga ina pattoto tale. Ka sana tongamiau kena ma ragau ra kangakana. Ke sa. Ka miau ra ragau ra i kena kala nga ragau rae Nutu reke tupu. Ba ka miau ra ragau re nga balekaina ae Nutu.

²⁰ Miau ka tongamiau kena ma bale te orae Nutu kumapai kia nga lollome. Ba lollo nginngina ka ri ra aposelme ba ragau reke toe Nutu kaona re pala. Bae Karais Iesus muni ka i a lollo kena a kana ka gingginga ta maisingginging ka bale laeala. ²¹ Ba bale laeala giname kinung keke pagiukinung ngallo nge Karais. Minmina na bale laeala ke umma ta leleng bollau. Ba ka la i a tempel e tupu ngallo nge Avolau a i a Karais.

²² Bae Nutu ke umma ta pagiunga miau kala nga ragau pattoto ta leleng ma bale orae Nutu momo ngia ka Kannuna. Ke kumkuma minmina kurumea pagiungamiaungana kala nge Karais.

3

Pol Ka I A Agau Ae Nutu Ba'e Ta Pulingmalagange Pangamologa E Te Karais Ta Ragau Ra Sana Ri Ra Iura

¹ Minmina nae iau ae Pol a ri ke pulakala iau te miau ra sana miau ra Iura—

² Iau ka laumatana roma, miau kaka longo-tape pangamologa e ta kumangng laekia ae Nutu tunge te iau ta pulingmalagange pangamologa e ta tungngana mana ka lopengana ae i te miau.

³ Kaka longe inae Nutu papote talung laeala a i pakoea pala te iau. Ka i a talung laeala ama iau panana isura te pala. ⁴ Ba nga ina miau nga patoe pangamologa laeala ama iau pa'e te miau pala, na miau kaka la kelangapatokona roma, Nutu ke tunge lomatana te iau ta iau laumatanangana masi ka talung e te Karais. ⁵ Ka i a talung orae Nutu sane papote ta ragau reke momo nga kae re pala. Avae sonrau na i ke papote ta aposel ra kanna reke tupu ba ragau rae i reke toe kaona. Ke papote ka Kannu ae i. ⁶ Ba talung laeala ke role roma, ragau ra sana ri ra Iura ra loreapatokona ta pangamologa e te Karais keke la ravunge kavingtulu ae Nutu kala nga ragau ra Iura. Ka ri ra mira iname nga mira kena. Ba ri lua kinung keke la ravunge kavingtulu rae Nutu patokala pala ta i tunga rea ta ragau reke pagiu rea kala nge Karais Iesus.

⁷ Nutu ke puli iau ta loanga ka pangamologa laeala e pe. Ka i a tunga ore loakurumea lopingana ae Nutu a i tungumane te iau ka ginggingngana kumangngana ngallo nge iau. ⁸ Ka iau a agau e momo ngape raumana nga ragau kinung rae Nutu reke tupu, avae Nutu ke tungumane lopingana laekia ae i te iau. Ke tunge te iau ta baina iau nga pulimalage pangamologa e te Karais ta ragau ra sana ri ra Iura. Ka i a

pangamologa e ta kavingtulu rae Karais kanna reke ponu raumana onra agau te ramana sane totorong ta lonamatana ki. ⁹ Bae Nutu ke puli iau ta tungnge lomatana ta ragau kinung ta baina ri nga loreamatana roma, Nutu e koipage orume kinung ke kumkuma kurumea talung laeala a i pakoea ngallo nge i muni nga kae re pala. ¹⁰ Ke tunge kumangng laekia te iau ta baina sonrau na kelangpatalime nga malle re nga tava ba reke taoamugmuga nga malle nginngina ngeke kele ragau ra loreapatokona te Karais, na ngeke kelapatokona roma, lomatana e pe ae Nutu ke bollau raumana. ¹¹ Ollaeala ke loakurumea Nutu lonangana e momo pala nganige ka ina orume ke sane ke lele tale, ba i ke kuma kia kae Karais Iesus A Avolaukita. ¹² Ba kurumea pagiungara kala nge Karais ita ka lorapatokona gingging ba ka sana ka matautau ta loanga te Nutu ka lopatokona ae ita te Karais. ¹³ Minmina na iau nga ballaga miau ta miau sana ngaka puntapu miau nga ina miau ngaka kele miralali ra iau raravu rea te miau. Sana ngaka puntapu miau kurumea, miralali kokorai rae iau keke kumkuma ka olamana e toakala te miau.

Pol Ke Kava Te Nutu Ta I Pangagingginge Ra Lopatokonakana Re Ngae Epesus

¹⁴ Minmina na iau ka paro banu ngamuga nge Nutu a i a Tamara raguna. ¹⁵ Ka i ae Nutu ora balekainame kinung reke momo nga tava ba nga mogalo laekia e ngape ke rave giareame nge i. ¹⁶ Iau ka balaglaga ta i pangagingginge miramiau ina re ngallo ka gingginga orae Kannuna tunge kurumea olamana ae i e toakala be ponu

raumana. ¹⁷ Ka balaglage minmina ta bainae Karais nge momo nga lomiae kurumea lopa-tokona ae miau. Minmina na matengraumana ngamiaungana kae Nutu ba ragau pattoto ke la momong gingging basema bega ora kulaname ke sigilu lakallo raumana ta mogalo. ¹⁸ Na miau kala nga ragau rae Nutu kinung reke tupu nga kamiau gingginga ta lomiamatana masi roma, Karais matengraumanangana ka ragau ke bollau raumana ba ka sana lisina. ¹⁹ Ba ka la lomiamatana kae Karais matengraumanangana ore kavesia ragau loreamatanangana. Minmina nae Nutu muni ke la pangaponu miau raumana.

²⁰ Na ita ngaka kalapage Nutu ora kana ka gingginga ta kumangng ka oru reke bollau raumana nga orume kinung ra ita balaglage tao ba orume kinung ra ita loravavai tao kurumea ginggingngana e kumkuma ngallo nge ita. ²¹ Ita ngaka kinpataea giana ina ita ka katualla kinung. Ita ngaka kinpataea kurumea pagiungara kala nge Karais Iesus. Ita kala nga ragau kinung reke la leleng ngarume ngaka kinpataea giana passavele. Ka kaomannmannangana.

4

Ita Raka Pagiu Ita Kala Nge Karais Ka Ita Ra Mira Kena

¹ Nutu ke kiu miau ta miau ra ragau reke tupu. Minmina na, iau a ri ke pulakala iau kurumea kumangngaungana ka kumangng ae Avolau kannu, ka bai ta balinglaga miau gingging ta miau taongakurumea taonga e pe e loakurumea kiunga laeala ae Nutu. ² Ngaka ulopisigi

miau muni bavakena, ba ngaka palilegemasi miau. Sana ngaka bolvole ta alange bainga e soali ora agau tetoto kuma kia te miau. Ba nga ina kolingamiau te ngallo nge Karais nge tunge maenang te miau, na ngaka tolomane maenang laeala ta pangakosining ka matengraumana ngamiaungana kia. ³ Ngaka ella miau masi ba sana ngaka ngatakale otte ta i kalingpalange Kannu E Tupu pagiungakinungngana kamiau. Ngaka kuma minmina ka kumangng ngamiaungana ka bainga e nga momongkinung kala nga ragau pattoto. Bainga laeala ka tongana kena ma oalo ore samapitakinungu miau. ⁴ Ka mira kena mana, ba kae Kannu E Tupu kena mana. Ba ka inae Nutu kiu miau te i, na i ke kiu miau ta momongkala a i kena mana bole. ⁵ Kae Avolau kena mana, ba lopatokona kena, ba pangamagoe kena, ⁶ bae kae Nutu kena mana a i a ita kinung Tamara. Ka i e ngailu nge ita kinung, ba i ke kumkuma ngailua nge ita kinung ba ngallo nge ita kinung.

⁷ Ava pana kenakena nge ita ke rave tungame kurumea Karais tavoangana ki. ⁸ Minmina na pangamologa eke pa'e pala ke role roma, “Ka ine loapatae ta malle e ngailu raumana, na i ke ngalue ra pulangkala barana e bollau kurumea, ba ke tunge tungame ta ragau.”

⁹ (Na pangamologa laeala ine role roma, “ke loapatae” ka mirana minakai roma, pala ta i loangapatae na i ke loapisigi lakallo ta mogalo ina re ngallo. ¹⁰ Ba agau e loapisigi ka i a agau laeala mana ore loapatae lakailu raumana nga

malleme kinung reke momo nga Nutu mallena nga tava. I ke kuma minmina ta baina i nge paponue iname kinung nga mogalo ba nga tava ka i muni.) ¹¹ Ba ke tunge ragau palu ta ri ra aposelme, ba palu ta ri ra ragau reke toe Nutu kaona, ba palu ta ri ra ragau reke pulimalaglage pangamologa e te Karais, ba palu ta ri ra ragau reke ellapatali ta ra lopatokonakana ba ta ri ra pangalomatanakana nga pangamologa ae Nutu kanna. ¹² I ke tunge ragau matana nginngina ta ri kalingtupunge ragau rae Nutu reke tupu ta ri kumangng ka kumangng ae Nutu kanna. Ke tunge ragau matana nginngina ta baina ita rae Karais mirana ngaka umma ta leleng gingging, ¹³ ta nge lele nga ina lopatokona ae ita nga i a lopatokona kena mana ba lomatana ae ita kae Nutu Tuna nga i a lomatana kena mana. Ba ka la ita ra ragau reke matua masi ba ragau reke kumkuma ka bainga reke pepe raumana rae Karais kuma ki.

¹⁴ Minmina na ita sana nga tongara kena ma ragoeme tale. Ita sana nga tongara kena ma oru ra maliliuame ke kalalalla rea kalaoveka. Sana nga tongara kena ma ragau onra ra kamong-palipiliukana ke pataopa rea ka pangalomatana ra kanrea basema bolvole ine nge isoe orume kalaoveka. Ba ita sana nga tongara kena ma ragau onra ragau pattoto ke patugutao rea ka kallegemasi ngareangana ka pangamologa ba ka kumangng ngareangana ka goanga. ¹⁵ Ita sana ngaka kuma minmina. Ke sa. Ita ngaka lolakurumea bainga re nga rolenge pangamologa ra kaomannmannangana ki onreke pakosining ka

matengraumana ngarangana ka ragau pattoto. Ba ita ngaka kumkuma ka baingame kinung ra ragau reke matua ke kuma ki. Ita nga tongara kena ma ragau reke matua onreke pagiu rea kala nge Karais a i a Ataongamugakana ae ita. ¹⁶ I ke pagaotu ita ra ita ra mirana iname nga mira kena. Ba mirana ina matantana nginngina keke palikalaulau rea ta ri momong kinung. Minmina na ka ina mirana ina kenakena nge kumkuma ka kumangng a kannu, na mirana iname kinung keke la lelung gingging ka kumangng ngarean-gana ka bainga e nga palingmatengraumana rea.

Ita Ngaka Pulivalakale Baingara Re Pala Reke Sosoali Na Ngaka Lupage Maulingara A Pau

¹⁷ Minmina na iau ka la roleng gingging kamiau nge Avolau giana roma, miao nga manemi-
ausa taongakurumea ra osugunakana taongare-
anganame tale. Ka ri ra ragau onra ramareame
ke lolakurumea oru nga sana purea. ¹⁸ Ba osu-
guna ke paponue loreamatanangana. Loreame
keke rutukala ba ka sana loreamatana kae Nutu
bavakena. Minmina na ri keke momo balakala
nga mauling ae Nutu tunge. ¹⁹ Ka sana balenglen-
gereka ka bainga reke sosoali ra ri ke kumkuma
ki. Minmina na keke tunge mirareame ta lorea-
matengana reke sosoali ta baina ri ngeke kuma
ka bainga matantana ra mukurea. Ba keke bai
ta rongka ka loreanganame nga bainga nginngina
reke sosoali.

²⁰ Ava miao ka sana ka rave pangalomatana e te
Karais minmina. ²¹ Ke sa. Miao ka lomiamatana
tapu roma, miao kaka longge pangamologa e te
Karais. Ba kaka rave pangalomatana e te i e

loakurumea pangamologa a kaomannmannangana kia ora puna nge Iesus. ²² Kaka rave pangalomatana e ta taongamiaungana re pala ore role kamiau ta miau pulingvalakale momongamiaungana ra kasana onreke lavusvusa kurumea miramiaume loreamatengana ra goanga. ²³ Ba ke role kamiau roma, lomatana ae miau nge lele i a pau. ²⁴ Ba ngaka lupage maulingamiau a pau ora sinna me Nutu. Ka i a mauling a i koipage kurumea baingana reke tupu beke lelle mannangana.

²⁵ Minmina na miau ngaka pulivalakale bainga e nga goanga, ba kenakena nge miau nge rorolea pangamologa ra kaomannmannangana ki ta kolingana ngallo nge Karais. Ngaka kumkuma minmina kurumea, ita kinung kaka momo nga mira kena ba ka ita ra iname nga mira laeala. ²⁶ Miau nga iukamiau, ava sana ngaka kuma ka bainga e soali nge Nutu raguna. Kae sane nge barelupite iukamiaungana. ²⁷ Ba sana ngaka sale pamau te Satan ta i taongamuga kamiau ta kumangng ka bainga e soali nge Nutu raguna. ²⁸ Agau e gologolo sane nge golo muni. Ke sa. I nge kumkuma. Nge kumkuma ka kumangng e pe ka i muni kamana ta baina i nga kana oru ta tungnge ta ragau pattoto onra sana karea oru.

²⁹ Pangamologa inte soali sane nge lelemaalaga nga kaomiaume. Ke sa. Ngaka rorolea pangamologa matana e panginggingia ragau mana. Ngaka rorolea pangamologa onreke la kalaunga rea. Ngaka kuma minmina ta baina pangamologa nga kanmiau ngeke tunge kavingtulu ta ragau reke longlongo rea. ³⁰ Ba sana ngaka palotania

Kannu E Tupu ae Nutu a i a killa ae Nutu pulia ngallo nge miau ta pangakosining roma, ka miau ra ragau rae i. Ka i a killa ore nga kae laeala ngarume inae Nutu la rongga ka kumangngana e nga kolinglelengge ragau ra kannu. ³¹ Ngaka pulivalakale baingame kinung re nga lomannmanasa, ba iu, ba reling, ba rolengbainga, kala nga baingame kinung re nga baingasoalinge ragau pattoto. ³² Na ngaka palilegemasi miau ba ngaka palilomiaunanna miau. Ba ngaka paliosurure baingamiau reke sosoali base inae Nutu osurure baingamiau reke sosoali kurumea pagiunga mi-aungana kala nge Karais.

5

¹ Minmina na miau ngaka tataokurumea Nutu ta ka miau ra goe rae i ra i materaumana rea. ² Ba ngaka tataokurumea bainga e nga matengraumanange ragau pattoto base me Karais ine materaumana ita. Ba ke tunge i muni ta mateng te ita ma i a tunga ora koina lolo a i tunge te Nutu. Ke tunge mirana ma i a posi eke balia beke tunge te Nutu.

³ Ka miau ra ragau rae Nutu reke tupu, minmina na ke sane pe ngaroma ragau ngeke longe ina miau ka kumkuma ka bainga reke sosoali basema: bainga e nga kenong kala nga ravale ra sana ri ra namiaupengana memena o rapanung ra sana ri ra nemiautale memena. O ngaroma ngeke longe pangamologa ina miau ka kumkuma ka bainga matantana ra mukurea, o bainga e nga makange oru rae ragau pattoto. Sana ngaka kuma ka bainga nginngina te. ⁴ Ba sana ngaka

rorolea pangamologa ra ravalangng ba pangamologa matantana ra ragau ra sana ramarea ke patpato rea. Ba sana ngaka rorolea olenglele reke sosoali. Ragau rae Nutu nga manereasa rolenge pangamologa matana nginngina. Ke sa. Ngaka rorolea pangamologa re nga kalangapage Nutu. ⁵ Iau ka role minmina kurumea, miau nga lomiamatana mannangana roma: Agau e enno kala nga avale a sana i a napengana o apanung a sana i a natale, ba agau e kumkuma ka bainga matantana ra mukurea ke sane ke la loangalu ta kelangpatali ae Karais bae Nutu. Ba agau e kumkuma ka bainga e nga makange oru rae ragau pattoto ka tongana kena ma agau e kavkava ta nutu ra goanga, ba i ke sane la loangalu ta Nutu kelangpatalingana bole. ⁶ Ngaka ella miau masi ta agau e bai ta goanga miau ka pangamologa ra kanna ra goanga. Kurumea bainga matana nginngina mana nae Nutu iukiangana ke la punga pai nga ragau reke longosasa te i. ⁷ Minmina na miau sana ngaka kuma ka bainga nginngina ra ri ke kumkuma ki.

⁸ Iau ka role minmina kurumea, pala na miau kaka momo nga osuguna ava sonrau na kaka momo nga olamana kurumea pagiungamiaungana kala nge Avolau. Minmina na ngaka tatao ma miau ra goe rae olamana. ⁹ (Iau ka role minmina kurumea, ragau reke tatao nga olamana keke kumkuma ka bainga reke pepe, ba bainga reke tupu, ba bainga onra kaomannmannangana ki.) ¹⁰ Ba ngaka amva ta kalingpa ka bainga onrae Avolau lonasereng ki. ¹¹ Ba miau sana ngaka kumkuma ka bainga re nga osuguna

re sane ke kuma ka oru ngeke pepe. Sana ngaka kumkuma ka bainga nginngina kala nga ragau reke kumkuma ki. Ke sa. Miau ngaka papote bainga nginngina nga karakarangana ta pangakosining roma, ka onreke sosoali. ¹² Iau ka role minmina kurumea, iau ka balengleng iau ta pangamologa ta oru ra ragau nginngina ke kumkumagome ki. ¹³ Ava nga ina olamana nge toakale oru, na ollaeala nge lele nga karakarangana. ¹⁴ Iau ka role minmina kurumea, olamana ke pulia orume kinung nga karakarangana. Minmina na keke pa'e pangamologa pala ore role roma:

“One o kenrarau, ngo lala kone,
na ngo sigipaga nga mateng,
bae Karais ka la lamanangana te one.”

¹⁵ Minmina na miau ngaka ella masi ta taongamiaume. Sana ngaka tataokurumea taonga orae ragau ra sana loreamatana ka bainga reke pepe. Ke sa. Ngaka tataokurumea taonga orae ragau ra karea ka lomatana e pe. ¹⁶ Ngaroma miau ngaka kalipa ka pamaume ta kumangng ka kumangng reke pepe nga kae ra miau ka momo nga mogalo laekia e ngape, na ngaka kumkuma ki kurumea, kae kokorai re sonrau keke soali raumana. ¹⁷ Minmina na sana ngaka kumkuma ka bainga ra ragau ra sana ramarea ke kumkuma ki. Ke sa. Nga lomiamatana masi ka bainga rae Avolau mate rea. ¹⁸ Ba sana ngaka bemve ka me e gingging kurumea, ragau reke kumkuma ka bainga laeala keke rongrongomana ka maulingareame ba oru ra kanrea. Ava miau sana ngaka kuma minmina.

Ke sa. Ngaka ponu kae Kannu E Tupu. ¹⁹ Ngaka palirole kamiau ka baunga re nga kalangpaga, ba baunga re ta lopatokona, ba baunga matantana. Ngaka bauvaue baungame te Avolau ngallo nga lomiau. ²⁰ Ngaka kalapagpage Nutu a i a Tamara nge Iesus Karais A Avolaukita giana ka kaeme kinung. Ngaka kalapagpage ta orume kinung.

²¹ Ba miau ngaka palipulipisigi miau ngape nga pattoto nge miau ta pangakosining roma, kaka bai ta alangapagange Karais.

Apanung Nge Materaumane Napengana Ba Avale Nge Ulopisigia I Muni Ngape Nge Natale

²² Miau ravale ngaka ulopisigsigi miau muni ngape nga nemiautale memena basema ina miau ka ulopisigsigi miau muni ngape nge Avolau. ²³ Iau ka role minmina kurumea, avale natale ke ngailu nga napengana baseme Karais ke ngailu nga ragau ra loreapatokona te i. Ka ri ra mirana ba ka i a Aravunglelekana ae ri. ²⁴ Ragau ra loreapatokona te Karais keke momo ngape nge i, minmina na rapanung nareapengana memena ngeke momo ngape nga nareatale memena nga orume kinung bole.

²⁵ Miau rapanung ngaka materaumane nami-aupengana memena baseme Karais ine materaumane ra lopatokonakana ba ke tunge i muni ta mateng te ri. ²⁶ Ke tunge i muni ta mateng ta baina i nge toro rea te i. Ke toro rea ine palelepa rea ka pangamagoengana kerea ka me ba ka pangamologa ra Nutu kannu. ²⁷ Ke tunge i muni ta mateng ta baina i nge tunge ragau ra

loreapatokona te i ma ri ra tunga a i tunge te i muni ora kana ka olamana e toakala raumana. Ka i a tunga a sana inte a mukuna, o inte a masengseng, o oru matantana nginngina reke sosoali. Ka i a tunga e tupu ba tunga ora sana agau te totorong ta i patonge ka otte e soali. ²⁸ Minmina mana, na miau ra panung ngaka materalumane namiaupengana memena basema ina miau ka materalumane miramiaume muni. Agau e materalumane napengana ke materalumane i muni. ²⁹ Iau ka role minmina kurumea, ka sana agau te bai'iu ka mirana muni. Ke sa. I ke la pangakaninge ba ke la kelangpatalimasi te i baseme Karais ine ellapatali masi ta ita ra lorapatokona te i. ³⁰ I ke ellapatali masi te ita minmina kurumea, ka ita ra mirana iname. ³¹ “Kurumea ollaeala mana, na apanung te ke la kange tamana ba naname, na i ke la pagiunga kala nge napengana. Na pana lua nginngina ka la ri ra mira kena mana.” ³² Talung laeala ke bollau raumana. Ava iau ka rorolea pangamologa e te Karais ba ragau ra loreapatokona te i. ³³ Ava kenakena nge miau nge materalumane napengana basema ina i materalumane i muni. Ba agau napengana nge kelamasia natale.

6

Ragoeme Ngeke Longlono Te Tamarea Bae Nareamemena

¹ Miau ra goeme ngaka longlono te tamamiau bae namiaumemena basema ina miau ka longlono te Avolau. Ngaka kuma minmina kurumea, ka i a bainga a Nutu lonasereng kia raumana.

² Bangapaga ae Nutu kanna ke role roma, “One ngo alapage tamang bae name.” Ka i a banga-paga e kapunu e patokala ta kavingtulunge agau e lolakurumea bangapaga laeala. ³ Bangapaga laeala ke role ta one ngo alapage tamang bae name “ta baina momongang nge pe ba nge gavili nga mogalo laekia e ngape.”

⁴ Ba miau ra ra goeme tamarea memena sana ngaka pasigipage iu nge ri. Ke sa. Ka kaeme kinung nga momong ngareangana kala nge miau, na ngaka patuptupu rea ba ngaka potpoto rea kurumea Avolau lonangana ta nge lele nga ina ri nge bollau.

Ragau Ra Kumangngatulu Ngeke Longlongo Ta Ravollalaukerea Memena Ba Ravollalau Ngeke Ellapatali Masi Ta Ra Kumangngatulu Ra Kanrea

⁵ Miau ra kumangngatulu ngaka longlong ta ragau ra ri ra ravollalaukamiau memena nga mogalo laekia e ngape. Ngaka alapagpaga rea ba ngaka ulopisigsigi miau muni ngape nge ri ka lomiauume mannangana. Miau ngaka kumkuma basema miau ka kumkuma ka kumangng ae Karais kanna. ⁶ Sana ngaka longlongo te ri ta pangaloserengkala rea ka ineke ella te miau ka matarea kanname mana. Ke sa. Ngaka longlongo te ri basema ra kumangngatulu rae Karais kanna onreke kumkuma ka Nutu lonan-ganame ka loreame mannangana. ⁷ Miau ra kumangngatulu ngaka matea raumana ta ku-mangng masi ka kumangng ra ravollalaukamiau memena ke tungu rea te miau. Ava sana ngaka kuma minmina ta pangaloserengkale ragau. Ke

sa. Ngaka kuma minmina ta pangaloserengkale Iesus Avolau. ⁸ Miau ngaka kuma minmina kurumea, ka lomiamatana tapu roma, ngaroma agau te nge kuma ka kumangng e pe, nae Iesus Avolau ke la tungnge alang e pe te i kurumea kumangng laeala a i kuma kia. Ke la tungnge alang e pe ta agau a i a akumangngatulu ba ke la tungnge alanga e pe ta agau a sana i a akumangngatulu bole. ⁹ Ba miau ra kumangngatulu ravollalaukerea memena ngaka kumkuma ka bainga nginngina ta ra kumangngatulu ra kanmiau bole. Ba sana ngaka botalala rea ka kaomiauginapitangana kerea. Sana ngaka kuma minmina kurumea, ka lomiamatana tapu roma, Avolaukerea ba Avolaukamiau a i kena mana ke momo nga mallena nga tava, ba nga kelangana ka ragau ka sana te ngailu nga tetoto.

Ita Ngaka Balvali Ka Nutu Gingginggana.

¹⁰ Ba pangamologa a kanau a ronga minakai roma, miau ngaka maisgingging ka pagiungami-aungana kala nge Avolau. Ba ngaka rave gingginga nga gingginggana e bollau raumana. ¹¹ Ngaka lupage orume kinung re nga baling rae Nutu tungu rea ma ri ra lungapaga rae miau. Ngaka kuma minmina nga baina miau nga kamiau gingginga ta meisingginggingkale Satan kumangngana re nga patugungtao. ¹² Ngaka kuma minmina kurumea, ita ka sana ka balvali kala nga ragau. Ke sa. Ita kaka balvali kala nga kelangpatalime, ba reke bollalau, ba oru reke gingginga onreke kelapatantali ta osuguna e momo nga mogalo laekia e ngape. Ba ita kaka

balvali kala nga kannu reke sosoali re nga malle nga tava. ¹³ Minmina na miau ngaka lupage orume kinung re nga baling rae Nutu tungu rea ta baina nga kamiau gingginga ta baling masi nga ina kae e soali nge lelekala miau. Ba nga ina miau nga kuma ka oru nginngina kinung tapu, na kaka la meisingginging. ¹⁴ Minmina na miau ngaka meisgingging ka lungapaga ngamiaungana ka lomatana e te Nutu ora kaomannmannangana kia ma i a ligongpita ae miau. Ba ngaka meisgingging ka lungapaga ngamiaungana ka Nutu patongana kamiau ka ragau ra baingareame ke tupu ma i a galiau e nga mautumiaume. ¹⁵ Ba ngaka meisgingging ka kaliangga ngamiaungana ta pulingmalagange pangamologa e pe e ta Nutu momongkinungngana kala nga ragau reke pagiu rea kala nge Karais. Ngaka kaliale kaliangga laeala nga kaemiau puname ma i a kesingsilagi rae miau. ¹⁶ Ava sana ngaka lupage oru nginngina mana. Ke sa. Ngaka kapite galiau e nga lopatokona bole ta baina nga kamiau gingginga ta pangamatenge giome kinung reke toto onrae Satan kannu. ¹⁷ Ba ngaka kure kurung e nga baling a i a Nutu ravunglelengana kamiau. Ba ngaka kapite resalla a matana lua ae Kannu E Tupu kannu a i a pangamologa onrae Nutu kannu. ¹⁸ Ba nga kaeme kinung, na miau ngaka kavkava te Nutu ka kavang ba balinglaga matantana kurumea Kannu E Tupu taongamugangana kamiau. Ba nga ina miau ngaka kumkuma minmina, na ngaka ella miau masi ba sana ngaka pannpanna ta kavang te Nutu ta i kalaunge ragau kinung rae i reke tupu.

¹⁹ Ba miau ngaka kavkava te Nutu te iau bole. Ngaka kava roma, nga ina iau nga bai ta pangamologa ta ragau, nae Nutu nge tunge pangamologa te iau. Nge tunge pangamologa te iau ta baina iau sana nga matautau ina iau nga turupotpote talung e nga pangamologa e pe e te Karais. ²⁰ Ba iau ka momo ikia nga pulangkala kurumea Nutu bangana kau ta pulingmalagange pangamologa laeala e pe. Ngaka kava te Nutu ta i kalaunga iau ta baina iau sana nga matautau ta pulingmalagange pangamologa laeala e pe, ba pangamologangaume ngeke loakurumea pangamologa rae Nutu matea ta iau roleng rea.

²¹ Iala nae, Tikikus a i a kolingamangng a mangng materaumane ba akumangngatulu te e kumkuma ka kumangng ae Iesus Avolau kumangngana mannangana ke la turunglomatana te miau ka orume kinung, ta baina miau nga lomiamatana ka momongau nakai. ²² Ba kurumea ollaeala mana, na iau ka ba'e te miau ta baina miau nga lomiamatana ka momongamangng ba i nge palopea lomiaeume.

²³ Iau ka kavkava ta Nutu a i a Tamara kala nge Iesus Karais A Avolaukita nge tunge momongpengana te miau ra kolingamangng memena ngallo nge Karais. Ba ka kavkava ta i nge panginggingia lopatokona ae miau ba palingmatengraumana ngamiaungana kamiau. ²⁴ Lopengana ae Nutu nge momo kala nga ragau kinung onreke materaumane Iesus Karais A Avolaukita ka matengraumana ore sane rongrongo.

Piunga Ba Bonga A Pau
The New Testament in the Mengen Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Mengen long Niugini
copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mengen

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

3238a1a0-2f8e-509b-b9f0-e310db3d0d43